

Domeniko Starnone

PERTLE

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Domenico Starnone

LACCI

Copyright © Domenico Starnone

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

© Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

FSC

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Prva knjiga

Prvo poglavlje

1

Ako si zaboravio, poštovani gospodine, podsetiću te: ja sam tvoja žena. Znam da ti je nekada bilo drago zbog toga, a sada ti je najednom neprijatno. Znam, pretvaraš se da ne postojim i da nikad nisam ni postojala, pošto ne želiš da ostaviš loš utisak na te tako učene ljude s kojima se družiš. Znam da se osećaš kao kreten ako vodiš uredan život, ako moraš da se vratiš kući u vreme večere i spavaš sa mnom, a ne s kim ti padne na pamet. Znam da te je sramota da kažeš: vidite, oženio sam se 11. oktobra 1962, sa dvadeset dve godine; vidite, rekao sam „da“ pred sveštenikom, u jednoj crkvi u četvrti Stela i uradio samo to samo zbog ljubavi, nisam morao da vadim nikakve fleke; vidite, ja imam obaveze, a ako ne shvatate šta znači imati obaveze, vi ste obični jadnici.

Ja to znam, odlično to znam. Ali hteo ti to ili ne, ovo je činjenica: ja sam tvoja žena i ti si moj muž, dvanaest godina smo u braku – u oktobru će biti dvanaest godina – i imamo dvoje dece: Sandra, rođenog 1965, i Anu, rođenu 1969. Treba li da ti pokažem dokumenta kako bih te urazumila?

Dosta je bilo, izvini, preterala sam. Poznajem te, znam da si čovek na svom mestu. Ali vrati se kući, molim te, čim pročitaš ovo pismo. Ili ako ti se još ne vraća, piši mi i objasni šta se dešava s tobom. Pokušaću da razumem, obećavam ti. Jasno mi je da ti treba više slobode i to je u redu, deca i ja ćemo se truditi da ti što manje smetamo. Moraš, međutim, potanko da mi ispričaš šta imaš s tom devojkom. Prošlo je šest dana, a ti niti zoveš, niti pišeš, niti se pojavljuješ. Sandro me pita za tebe, a Ana neće da opere kosu, kaže kako samo ti umeš dobro da joj je osušiš. Nije dovoljno da se zakuneš da te ta gospođa ili gospođica ne zanima, da se više nećeš viđati s njom, da ti nije stalo do nje, da je to samo kriza koja odavno tinja u tebi. Reci mi koliko ima godina, kako se zove, da li studira, je li zaposlena, ili ne radi ništa. Kladam se da te je ona prva poljubila. Ti nisi sposoban da preuzmeš inicijativu, ja to znam, ako te neko ne povuče, nećeš ni prstom da mrdneš. I sad si sav smeten, videla sam ti pogled kad si mi rekao: bio sam s drugom. Zanima li te šta ja mislim? Mislim da još nisi svestan šta si mi uradio. Shvataš li da je to kao da si mi gurnuo ruku u

grlo i vukao, vukao, vukao, sve dok nisi iščupao ono što imam u grudima?

2

Kad čovek čita ovo što pišeš, ima utisak da sam ja krivnik, a ti žrtva. To ne mogu da podnesem. Dajem sve od sebe, ne možeš ni da zamisliš koliko se trudim, a ti si navodno žrtva? Zašto? Zato što sam malo podigla glas? Zato što sam polomila bokal s vodom? Moraš priznati da nije bilo bez razloga. Banuo si nenajavljen posle skoro mesec dana odsustva. Delovao si smireno, čak brižno. Pomislila sam: sva sreća, došao je k sebi. A ti si mi, mrtav hladan, rekao kako ti je osoba koja te pre četiri nedelje uopšte nije zanimala – baš lepo od tebe što si zaključio kako je vreme da joj daš ime, nazvao si je Lidija – sada toliko važna da ne možeš više bez nje. Ako se izuzme trenutak kada si nagovestio njeno postojanje, razgovarao si sa mnom kao da je posredi službeno obaveštenje na koje ja mogu samo da kažem: u redu, idi s tom Lidijom, hvala, potrudiću se da ti više ne dosađujem. Čim sam pokušala da ti odgovorim, ti si me ućutkao, prešao si na uopštenu govoranciju o porodici: o porodici kroz istoriju, porodici u svetu, porodici iz koje si potekao, našoj porodici. Zar je trebalo da ćutim i slušam? To si hteo? Ponekad si stvarno smešan, misliš kako je dovoljno da spojiš uopštena naklapanja sa nekom zabavnom

pričicom, pa da se sve sredi. Ali ja sam sita tih tvojih igrica. Ispričao si mi po ko zna koji put, ali patetičnim tonom koji obično ne koristiš, kako su ti loši odnosi između tvojih roditelja upropastili detinjstvo. Upotrebio si efektnu sliku, rekao si da je tvoj otac okružio tvoju majku bodljikavom žicom i da si patio svaki put kada bi video kako joj se zašiljeni gvozdeni čvor zabija u meso. Onda si prešao na nas. Pošto je tvoj otac sve vas povredio, objasnio si mi, plašiš se – budući da te i dalje proganja njegov duh nesrećnog čoveka koji je vas unesrećio – da ne povrediš Sandra, Anu i, pre svega, mene. Vidiš da mi nije promakla ni jedna jedina reč? Dugo si lupećtao, s mudrijaškom mirnoćom, o ulogama u koje smo sebe zarobili kad smo se venčali – muž, žena, majka, otac, deca – i opisao si nas – mene, sebe, našu decu – kao zupčanike besmislene mašine, prinuđene da večito ponavljaju iste izlišne pokrete. Nastavio si tako da bulazniš, citirajući mi s vremena na vreme neku knjigu kako bi me učutkao. U početku sam mislila da razgovaraš tako sa mnom zato što ti se desilo nešto ružno, pa ne možeš da se setiš ko sam, da sam osoba koja ima osećanja, misli, glas, a ne neki lik iz lutkarske predstave koju si izvodio. Prilično sam kasno pomislila kako pokušavaš da mi pomogneš. Hteo si da mi objasniš kako uništavajući naš zajednički život, zapravo oslobađaš mene i decu i kako treba da ti budemo zahvalni zbog tvoje velikodušnosti. Oh, hvala ti, tako si ljubazan. I uvredio si se zato što sam te izbacila iz kuće?

Aldo, molim te, razmisli. Moramo ozbiljno da razgovaramo, moram da shvatim šta se dešava s tobom. Za vreme našeg dugog zajedničkog života uvek si bio brižan i prema meni i prema deci. Uveravam te da nimalo ne ličiš na svog oca i da nikada nisam primetila tu bodljikavu žicu, zupčanike i druge gluposti o kojima si pričao. Primetila sam, međutim, da se poslednjih godina nešto menja u našem odnosu – to da – gledao si druge žene sa zanimanjem. Odlično se sećam one sa kampovanja pre dva leta. Ležao si u hladu, satima si čitao. Moraš da radiš, govorio si, i nisi obraćao pažnju na mene i na decu, učio si ispod borova ili ležeći na pesku, pisao si. Podizao si pogled samo zato da bi ga spustio na nju. I usta bi ti ostala poluotvorena, kao kad pokušavaš da uobličiš neku zbrkanu misao u glavi.

Tada sam rekla sebi da ne radiš ništa loše. Devojka je bila lepa, očima ne može da se zapoveda, pogled pre ili kasnije pobegne. Ali mnogo sam patila, naročito kad si počeo da se nudiš da pereš sudove, što se nikad nije dešavalo. Pojurio bi ka sudoperama čim bi se ona tamo zaputila i vratio bi se kada bi se i ona vratila. Zar misliš da sam slepa, neosetljiva, da nisam primetila? Govorila sam sebi: smiri se, to ništa ne znači. Zato što mi je bilo nezamislivo da ti se može svideti neka druga žena, bila sam ubeđena da ću ti se ja uvek dopadati, pošto sam ti se jednom dopala. Verovala sam da se prava osećanja ne menjaju, pogotovo kad su ljudi u braku. To može da se dogodi, govorila sam sebi, ali samo površnim ljudima,

a on nije takav. Onda sam rekla sebi da je to vreme promena, da i ti misliš kako sve treba dići u vazduh, da sam možda previše zaokupljena kućnim poslovima, brigom o novcu, potrebama naše dece. Počela sam krišom da se gledam u ogledalo. Kako izgledam, šta sam ja? Dve trudnoće su me promenile vrlo malo ili nimalo, bila sam dobra supruga i majka. Ali očigledno nije bilo dovoljno što sam ostala gotovo ista kao kad smo se upoznali i zaljubili jedno u drugo, štaviše, možda je upravo to bila greška, trebalo je da se menjam, da budem nešto više od dobre supruge i odlične majke. I tako sam pokušala da ličim na onu sa kampovanja, na devojke koje su se sigurno motale oko tebe u Rimu i naterala sam se da budem prisutnija u tvom životu van kuće. Malo-pomalo, počela je jedna drugačija faza, nadam se da si to primetio. Ili nisi? Primetio si, ali nije vredelo? A zašto? Nisam učinila dovoljno? Ostala sam na pola puta, nisam postala poput drugih žena, i dalje sam bila ono što sam? Ili sam preterala? Bila sam previše nova, moja promena te je uznemirila, zbog nje si me se stideo, nisi više mogao da me prepoznaš?

Razgovarajmo o tome, ne možeš da me držiš u neizvesnosti. Moram da saznam kakva je ta Lidija. Ima li svoj stan, spavaš li kod nje? Ima li ono što si tražio, a što ja više nemam ili nikad nisam ni imala? Zbrisao si, izbegavši da mi jasno kažeš kako stoje stvari. Gde si? Adresa koju si mi ostavio nalazi se u Rimu, i broj telefona je iz Rima, ali ja pišem, a ti ne odgovaraš, zovem

telefonom, ali on uzalud zvoni. Šta treba da uradim kako bih te pronašla, da pozovem nekog tvog prijatelja, dođem na fakultet? Treba li da se derem pred tvojim kolegama i studentima, treba li svima da kažem kako si neodgovoran čovek?

Imam račune za struju i gas. I kiriju. I dvoje dece. Da si se smesta vratio. Deca imaju pravo na roditelje koji danonoćno brinu o njima, na oca i majku sa kojima će ujutru doručkovati, koji će ih voditi u školu i dolaziti po njih posle časova. Imaju pravo na porodicu, na porodicu koja ima dom u kome svi zajedno ručaju, i igraju se, i rade domaće zadatke, i malo gledaju televiziju, a onda večeraju, pa još malo gledaju televiziju i zatim poželedni jedni drugima laku noć. Reci tati laku noć, Sandro, i ti, Ana, recite laku noć svom ocu i ne cmizdrite, molim vas. Večeras nema bajke, kasno je; ako hoćete bajku, morate da požurite sa pranjem zuba, tata će vam je ispričati, ali to može da traje najviše petnaest minuta; onda mora da se spava, inače ćemo sutra zakasniti u školu, a i vašem ocu voz rano polazi, zakasniće na posao i zameriće mu zbog toga. I deca – ne sećaš se više toga? – trče da operu zube, a onda dolaze kod tebe da im ispričaš bajku, to se dešava svako veče otkako smo ih dobili i treba da se dešava sve dok ne odrastu, sve dok ne odu, a mi ne ostarimo. Ali možda ti više nije stalo da ostariš sa mnom, nije ti stalo ni da gledaš kako ti deca rastu. Je l' tako? Je l' tako?

Plašim se. Kuća je usamljena, znaš kakav je Napulj, ovo je gadno mesto. Noću čujem šumove i smeh, ne spavam, na izmaku sam snage. Šta ako lopov uđe kroz prozor? Ako nam ukradu televizor, gramofon? Ako se neko kome si se zamerio osveti tako što nas pobije u snu? Je li moguće da ne razumeš kakvo si mi breme ostavio? Zar si zaboravio da nemam posao, da ne znam kako ću dalje? Pazi se, Aldo, ne dozvoli da izgubim strpljenje. Ako se zainatim, platićeš mi.

3

Videla sam Lidiju. Mnogo je mlada, lepa je, lepo vaspitana. Mnogo me je pažljivije saslušala nego ti. I rekla je nešto što je tačno: moraš da razgovaraš s njim, ja nemam nikakve veze s vašim odnosom. Tako je, to se nje ne tiče, pogrešila sam što sam otišla kod nje. Šta je mogla da mi kaže: da si je želeo, da si je uzeo, da ti se svidela, da ti se i dalje sviđa? Ne, ne, jedino ti možeš da mi objasniš ovu situaciju. Lidija ima devetnaest godina, šta ona zna, šta ona razume? Ti imaš trideset četiri, oženjen si čovek, obrazovan, imaš pristojan posao, uvažen si. Ti treba da mi daš dobro obrazloženo objašnjenje, a ne Lidija. A sve što si mi ti rekao, posle dva meseca, jeste kako ne možeš više da živiš s nama. Je l' tako? A koji je razlog za to? Sa mnom – zakleo si se – nije bilo nikakvih problema. Deca nisu sporna, to su tvoja deca, njima je lepo

s tobom i tebi je, sam si priznao, mnogo lepo s njima. Dakle? Nema odgovora. Uspevaš samo da promućaš: ne znam, desilo se. Ako te pitam: imaš li novu kuću, nove knjige, svoje stvari?, odgovaraš odrečno: nemam ništa, loše se osećam. Ako ti kažem: živiš s Lidijom, spavate zajedno, jedete zajedno; ti vrdaš, mrmljaš: ne, ma kakvi, viđamo se, to je sve. Upozoravam te, Aldo: nemoj ovo da mi radiš, ne mogu više. Svaki naš razgovor mi deluje lažno. Tačnije, ja se trudim da saznam istinu koja me ubija, a ti me lažeš i tako mi pokazuješ da me uopšte više ne ceniš, da me odbacuješ.

Sve se više plašim. Bojim se da ćeš prezir koji osećaš prema meni preneti na decu, na naše prijatelje, na sve. Hoćeš da me izopštiš, hoćeš da me isključiš iz svega. I što je najvažnije, hoćeš da izbegneš svaki pokušaj preispitivanja naše veze. To me izluđuje. Ja, za razliku od tebe, imam potrebu da znam, treba hitno da mi kažeš, tačku po tačku, zašto si me ostavio. Ako me i dalje smatraš ljudskim bićem, a ne životinjom koju treba oterati štapom, duguješ mi objašnjenje i to mora da bude dobro objašnjenje.

4

Sad mi je sve jasno. Odlučio si da se izvučeš, da nas prepustiš našoj sudbini. Želiš da imaš svoj život, za nas u njemu nema mesta. Želiš da ideš kuda hoćeš, da se viđaš

s kim hoćeš, da postigneš šta ti hoćeš. Hoćeš da ostaviš iza sebe naš mali svet i uđeš sa svojom novom ženom u onaj veliki. Mi smo za tebe dokaz da si protraćio mladost. Doživljavaš nas kao bolest koja te je sprečila da odrasteš, nadaš se da ćeš bez nas to nadoknaditi.

Ako sam dobro shvatila, smeta ti što tako često kažem *mi*. Ali tako je: ja i deca smo *mi*, a ti si sada *ti*. Otišavši, uništio si naš život s tobom. Uništio si sliku koju smo imali o tebi, to jest, našu pogrešnu predstavu o tebi. To si svesno uradio, planirao si to, naterao si nas da shvatimo kako si bio samo plod naše mašte. Tako smo sada ja, Sandro i Ana ovde, suočeni s bedom, potpunom neizvesnošću, strepnjom, a ti negde, ko zna gde, uživaš sa svojom ljubavnicom. Zbog toga su moja deca sada samo moja, ne pripadaju ti. Pobrinuo si se da njihov otac postane moja i njihova iluzija.

Kažeš, međutim, kako hoćeš da ostaneš s njima u vezi. U redu, nemam ništa protiv, ali treba da nam objasniš kako. Želiš da budeš otac u punom smislu te reči, iako si me isključio iz svog života? Želiš da brineš o Sandru i Ani, da im se posvećuješ bez mene? Hoćeš da budeš senka koja se pojavi s vremena na vreme, pa da ih onda ostaviš meni? Pitaj ih, vidi da li im to odgovara. Ja ti mogu samo reći da si im iznenada oduzeo ono što su mislili da im pripada, da mnogo pate zbog toga. Sandru si bio uzor i sad je sav sluđen; Ani nije jasno kakvu je to grešku napravila, ali veruje da je to neka velika greška kad si je kaznio tako što si otišao. Eto kako stoje stvari,

samo izvoli, a ja ću da gledam. Ali odmah ću ti nešto reći: pod jedan, neću ti dozvoliti da pokvariš moj odnos s njima i, pod dva, sprečiću te da povrediš moju decu još više nego što si ih već povredio pokazavši im da si potpuno lažan otac.

5

Nadam se da ti je sada jasno zašto kraj našeg odnosa podrazumeva i kraj tvog odnosa sa Sandrom i Anom. Lako je reći: ja sam otac i želim i dalje to da budem. Na delu si pokazao da u tvom sadašnjem životu nema mesta za decu, da hoćeš da ih se otarasiš, kao što si se i mene otarasio. Uostalom, kada si se uopšte brinuo za njih?

Evo najnovijih vesti, ukoliko te zanimaju. Preselili smo se, nisam više mogla da plaćam stanarinu. Otišli smo da živimo kod Đane, snašli smo se nekako. Deca su morala da promene školu i drugove, Ana pati zato što više ne viđa Marizu, a znaš koliko je bila vezana za nju. Bilo ti je od prvog trenutka jasno da će se ovako završiti, da ćeš ih, time što mene ostavljaš, izložiti svakojakim neprijatnostima i poniženjima. Ali jesi li ikada mrdnuo prstom da to sprečiš? Ne, mislio si samo na sebe.

Obećao si Sandru i Ani da ćeš provesti leto s njima, celo leto, i došao si nevoljno jedne nedelje da ih uzmeš. Bili su veseli. I kako se to završilo? Vratio si mi ih posle četiri dana, rekavši kako si pod stresom kad brineš o

njima, kako osećaš da nisi na visini zadatka i otputovao si s Lidijom; ponovo si se pojavio tek krajem jeseni, nisi se zapitao kako će oni provesti raspust, gde, s kim, od kojih para. Važno da je tebi sve bilo potaman, a ne deci.

Ali pređimo na nedeljne posete. Namerno si dolazio kasno i ostajao samo nekoliko sati. Nikad ih nisi vodio napolje, nikad se nisi igrao s njima. Gledao si televiziju, a oni su sedeli pored tebe, iščekujući, gledajući šta radiš.

A praznici? Nigde te nije bilo za Božić, Novu godinu, Bogojavljenje, Uskrs. Štaviše, kad su deca otvoreno tražila da budu kod tebe, odgovarao si kako nemaš gde da ih smestiš, kao da su oni neki neznanci. Ana ti je nacrtała svoj san o smrti i potanko ti ga je objasnila. Nisi ni trepnuo, nisi se uzbudio, saslušao si je i rekao: baš lepe boje. Trgnuo bi se samo kada bi u raspravama između mene i tebe osetio potrebu da istakneš kako imaš svoj život, kako tvoj život nije i naš, kako je rastanak konačan.

Danas znam da se bojiš. Plašiš se da deca potkopavaju tvoju odluku da nas isključiš, da se ubacuju u tvoju novu vezu, kvare je. Zato su to, dragi moj, samo prazne reči kad kažeš kako hoćeš i dalje da budeš otac. Stvarnost je drugačija: kad si se mene otarasio, hteo si da se otarasiš i dece. Očigledno je da su kritika porodice i muške i ženske uloge u njoj, kao i ostale gluposti, samo izgovor. Ti se uopšte ne boriš protiv jedne represivne institucije koja svodi ljude na određene uloge. Da je tako, shvatio bi da se ja slažem s tobom, da i ja hoću slobodu i promenu. Da je tako, ti bi se, pošto si razorio porodicu, zaustavio

pred sentimentalnim, ekonomskim i društvenim ponorom u koji nas guraš i potrudio bi se da shvatiš kako se osećamo, šta želimo. Ali ti to nisi uradio. Ti hoćeš da se otarasiš Sandra, Ane, i mene kao osoba. Doživljavaš nas kao prepreku svojoj sreći, kao klopku koja guši tvoju želju za uživanjem, smatraš nas iracionalnim i štetnim viškom. Od samog početka govoriš sebi: ja moram da ozdravim, makar to njih ubilo.

6

Navodiš mi primer stepenica. Imaš li – kažeš – u glavi sliku penjanja uza stepenice? Jedna pa druga noga, tako smo naučili kao deca. Izgubila se, međutim, radost prvih koraka. Ugledali smo se, odrastajući, na roditelje, stariju braću ili sestre, bliske osobe. Noge sada idu na osnovu stečenih navika. Izgubili su se, međutim, napetost, uzbuđenje i sreća našeg koraka, isto kao i jedinstvenost našeg hoda. Krećemo se verujući da je to naš pokret nogu, ali nije tako, s nama se tim stepenicama penje gomila ljudi s kojima smo se uskladili, sigurnost naših nogu samo je rezultat našeg konformizma. Ili ćemo promeniti korak – zaključuješ – i ponovo osetiti prvobitnu radost, ili ćemo osuditi sebe na najsumorniju svakodnevicu.

Da li sam dobro prepričala? Mogu li sada da ti kažem svoje mišljenje? To je glupa metafora, umeš ti to bolje, ali neka ti bude. Hteo si, kao i obično, figurativno da mi

kažeš kako smo nekada bili srećni, ali kako je kasnije ta sreća ustuknula pred ritualima koji su, s jedne strane, omogućili da nam dani, meseci i godine protiču bez previše problema, ali su, s druge strane, ugušili i i decu. Odlično. Sada, međutim, moraš da mi objasniš šta je posledica toga. Hoćeš da kažeš kako bi se rado vratio petnaest godina unazad kada bi to bilo moguće, ali da ti ne preostaje ništa drugo nego da kreneš iz početka sa Lidijom, pošto ne možemo da se vratimo, a postoji snažna želja za početnim zadovoljstvom? Je l' to hoćeš da kažeš? Ako hoćeš, onda imam za tebe jednu vest. I ja od pre nekog vremena osećam da je nekadašnja radost oslabila. I ja od pre nekog vremena mislim da smo se promenili, da je to loše za nas, za Sandra i Anu, da bi za nas i našu decu zajednički život mogao da postane nesnosan. I ja se od pre nekog vremena bojim da ni za nas ni za njih nije dobro ako se sve svelo na zajedničko životarenje i podizanje dece, onda je bolje da te pustim. Ali ja, *ja*, za razliku od tebe, ne mislim da su ključevi zemaljskog raja izgubljeni tvojom krivicom i da zato treba da se vežem za nekoga ko je pažljiviji od tebe. Ja vas ne brišem, ja ne poričem vaše postojanje da bih oslobodila sebe. A i kako da se oslobodim? Tako što ću ući u drugu vezu i osnovati novu porodicu, kao ti s Lidijom?

Ne igray se rećima, Aldo, molim te, na izmaku sam snage, poslednji put pokušavam da te urazumim. Glupo je žaliti za prošlošću, kao što je glupo i juriti za novim počecima. Tvoja želja za promenom vodi samo do

nas četvoro: mene, tebe, Sandra i Ane. Dužni smo da napravimo novi korak. Pogledaj me, dobro me pogledaj, molim te, pogledaj me tako da me vidiš. Ja ni za čim ne žalim. Pokušavam da se popnem tim tvojim jadnim stepenicama svojim korakom i hoću da idem dalje. Ali ako ti meni i mojoj deci ne ostavljaš nikakvu drugu mogućnost, obratiću se sudu, tražiću da dobijem isključivo starateljstvo nad decom.

7

Konačno si povukao neopoziv potez. Nisi ni trepnuo kad je sudija doneo odluku, nisi mrdnuo prstom kako bi tražio svoju toliko pominjanu ulogu oca. Prihvatio si da se samo ja brinem o deci, ne vodeći računa o tome da li si im potreban. Svalio si na mene brigu o njima, zvanično udaljivši njihov život od svog. A pošto je ćutanje odobravanje, maloletna deca su sada poverena meni. *Odluka momentalno stupa na snagu.* Bravo, stvarno sam ponosna što sam te volela.

8

Ubila sam se. Znam, trebalo bi da napišem *pokušala sam da se ubijem*, ali to je netačno. Ja sam u suštini mrtva. Misliš da sam to uradila kako bih te naterala

da se vratiš? Jesi li zato dobro pazio da se čak i u ovom slučaju zadržiš u bolnici samo pet minuta? Bojao si se da ćeš se naći u situaciju iz koje više nećeš umeti da se iskobeljaš? Ili si se plašio da ćeš morati da se suočiš sa svojom brljotinom?

Bože blagi, pa ti si stvarno smeten, bezosećajan i površan slabić, sve suprotno od onoga što sam punih dvanaest godina mislila o tebi. Tebe ne zanimaju ljudi, ne zanima te kako se menjaju, razvijaju. Ti ih koristiš. Poklanjaš im pažnju samo ako te uzdižu na pijedestal. Vezuješ se za njih samo pod uslovom da ti priznaju ugled i ulogu dostojnu tebe; samo pod uslovom da te, slaveći te, spreče da vidiš kako si zapravo isprazan i uplašen od te ispraznosti. Svaki put kada taj mehanizam zakaže, svaki put kada se ljudi odmaknu i pokušaju da sazru, ti ih uništiš i produžiš dalje. Đavo ti ne da mira, uvek moraš da budeš u centru nečega. To je, kažeš, zato što hoćeš da budeš čovek svog vremena. Tu svoju mahnitost nazivaš učestvovanjem. Oh, naravno da učestvuješ, naravno da sudeluješ, i suviše sudeluješ. Ali ti si zapravo pasivan, samo preuzimaš i koristiš ideje i reči iz popularnih knjiga, robuješ konvencijama i modi koje nameću neki zaista ugledni ljudi, kojima bi hteo uskoro da se priključiš. Nikad nisi ono što zaista jesi, ne znaš čak ni šta to znači. Samo se trudiš da iskoristiš prilike ako se i kada se ukažu. U Rimu se ukazala prilika da budeš asistent na fakultetu i zaposlio si se kao asistent. Ponet studentskim protestima i počeo si da se baviš

politikom. Umrla ti je majka, koja te je čvrsto vezala za sebe, a pošto sam ja tada bila tu, u ulozu tvoje verenice, oženio si se mnome. Dobio si decu, ali samo zato što ti se činilo da, pošto si oženjen, treba da budeš i otac, jer se to tako radi. Našla ti se pri ruci dobra devojčica i ti si joj, u ime seksualnog oslobođenja i rasturanja porodice, postao ljubavnik. Uvek ćeš biti takav, nikad nećeš biti ono što hoćeš, već ono što ti okolnosti nametnu.

Tokom ovog strašnog perioda – ove tri godine patnji – sve vreme sam pokušavala da ti pomognem. Dano-noćno sam se trudila da kopam po sebi i podsticala te da i ti to radiš. Nisi to primetio. Rasejano si me slušao, gotovo sam sigurna da nisi pročitao ni moja pisma. Dok sam ja priznavala da je to tačno, da porodica guši, da nas uloge koje nam nameće poništavaju, i, shodno tome, ulagala nepodnošljiv napor da doprem do suštine, menjala se, menjala se u svakom pogledu, razvijala, ti to nisi ni primećivao, a ako i jesi, to ti se gadilo, bežao si, pokopavao me jednom rečju, pogledom, pokretom. Samoubistvo je, dragi moj, bilo potvrda. Ti si me odavno ubio i to ne kao suprugu nego kao ljudsko biće koje je u tom trenutku bilo na vrhuncu ispunjenosti i iskrenosti. To što sam preživela, što se i dalje zvanično vodim kao živa, nije sreća za mene – kakva crna sreća – nego je sreća za moju decu. Tvoje odsustvo i tvoja nezainteresovanost čak i u ovoj teškoj situaciji uverili su me da bi ti otišao svojim putem čak i da sam umrla.

Odgovaram na pitanja koja mi postavljaš.

Poslednje dve godine stalno sam radila, razne poslove i obično za male pare, kako u državnim, tako i u privatnim firmama. Tek odnedavno imam stalni posao.

Naš rastanak je zakonski potvrđen uverenjem o porodičnom stanju i izjavom o starateljstvu koju si potpisao. Mislim da nema drugih hitnih koraka koje treba preduzeti.

Dobijam na vreme novac koji šalješ, iako nikad nisam ništa tražila od tebe, ni za sebe, niti za svoju decu. Onoliko koliko mi to dozvoljava moja finansijska situacija, trudim se da ga ne trošim, stavljam ga na stranu za Sandra i Anu.

Televizor je odavno pokvaren i prestala sam da plaćam pretplatu.

Pišeš kako imaš potrebu da ponovo uspostaviš odnos sa decom. Smatraš da je moguće staloženo se suočiti sa problemom, pošto su već prošle četiri godine. Ali sa čime to još treba da se suočava? Zar se priroda te tvoje potrebe nije jasno pokazala kada si se izmakao, ukravši nam život, kada si ih napustio zato što nisi mogao da podneseš odgovornost koju imaš prema njima? U svakom slučaju, pročitala sam im taj tvoj zahtev i rešili su da se sretnu s tobom. Za slučaj da si zaboravio, podsećam te da Sandro ima trinaest, a Ana devet godina. Muče ih neizvesnost i strahovi. Nemoj dodatno da pogoršavaš njihovo stanje.

Druga knjiga